

بسمه تعالی

جمهوری اسلامی ایران

وزارت علوم تحقیقات و فناوری

شورای عالی برنامه ریزی

## برنامه

مقطع کارشناسی ناپیوسته

مجموعه آموزشی

تربیت معلم مطالعات اجتماعی

## فهرست مطالب

### فصل ۱) اصول حاکم بر تدوین برنامه

- ۱-۱. برخورد علمی با برنامه‌ریزی درسی با تأکید بر مدیریت پویا
- ۲-۱. تأکید بر محتوای اصلی برنامه
- ۳-۱. کارآمدی و خود-تنظیمی آموزشی
- ۴-۱. تأکید بر اهمیت پژوهش

### فصل ۲) تعاریف واژگان و ساختار برنامه

- ۱-۲. برخی از پیامدهای اصول حاکم
- ۲-۲. تعاریف واژگان
- ۳-۲. ساختار برنامه

### فصل ۳) برنامه مقطع کارشناسی ناپیوسته تربیت معلم مطالعات اجتماعی

- ۱-۳. جدول ۱: دروس عمومی
  - ۲-۳. جدول ۲: دروس تربیتی
  - ۳-۳. جدول ۳: دروس اصلی و تخصصی
  - ۴-۳. جدول ۴: دروس انتخابی
-

## فصل ۴) سرفصل دروس

۴-۱. سرفصل دروس تربیتی رشته « تربیت معلم مطالعات اجتماعی »

۴-۲. سرفصل دروس اصلی و تخصصی رشته « تربیت معلم مطالعات اجتماعی »

۴-۳. سرفصل دروس انتخابی رشته « تربیت معلم مطالعات اجتماعی »

## فصل ۵) جدول سایر پیشنهادها برای اجرای مناسب تر برنامه

# فصل ۱

## اصول حاکم بر تدوین برنامه

برنامه حاضر بر مبنای «اصول حاکم بر تدوین برنامه‌های درسی دانشگاهی» مصوب جلسه شماره ۲-۶۹۶ مورخ ۸۷/۸/۱۱ شورای برنامه‌ریزی (آموزش عالی) تنظیم شده است. در همین راستا، این فصل با تأکید بر برخی از این اصول و پیامدهای آنها، برخی ویژگی‌های اصلی برنامه را مورد توجه قرار خواهد داد.

### ۱-۱. برخورد علمی با برنامه‌ریزی درسی با تأکید بر مدیریت پویا

۱-۱-۱. در تنظیم و تدوین برنامه تلاش شده است تا همه اجزاء برنامه، اعم از ساختار یا محتوا، بر پایه دلایل و نتایج حاصل از اصول حاکم تعیین شوند. به همین دلیل، طراحی برنامه بر مبنای یک فرایند منطقی صورت گرفته و در نهایت، اهداف هر بخش از برنامه دقیقاً بیان شده و سپس براساس آن تکمیل شده است.

۱-۱-۲. در تدوین برنامه، اصول مدیریت پویا و استفاده از «خود-تنظیمی» مورد تأکید قرار گرفته و از تکیه بر پیش‌فرض‌های ساختاری یا مدیریتی در باب تضمین کیفیت تا حد امکان پرهیز شده است. در این دیدگاه، تضمین حداقل‌های آموزشی در چارچوب مصوب برنامه و از طریق وزارت علوم، تحقیقات و فناوری صورت گرفته است و تضمین بقیه استانداردها با تنظیمات و اجرای بقیه برنامه بر عهده مجری خواهد بود.

### ۲-۱. تأکید بر محتوای اصلی برنامه

ضمن تأکید بر انعطاف‌پذیری، حداقل‌های آموزشی به‌عنوان محتوای اصلی برنامه در قالب دروس الزامی و انتخابی در آن گنجانده شده‌اند. در این راستا، هسته برنامه، محتوای اصلی و تخصصی هر رشته را تضمین می‌کند و دروس مشترک پایه نیز برای تضمین معلومات عمومی و جامعیت علمی برنامه در یک پایه خاص طراحی شده‌اند.

### ۳-۱. کارآمدی و خود-تنظیمی آموزشی

۳-۱-۱. عدم همگونی دانشجویان پذیرفته شده در دانشگاه‌ها، به‌ویژه در رشته‌های علوم و نیز تنوع انگیزه‌ها، علایق و استعداد‌های این‌گونه دانشجویان در نظر گرفته شده است (مخصوصاً در شرایط فعلی که پذیرش به‌صورت متمرکز از طریق کنکور سراسری انجام می‌شود).

۳-۱-۲. آینده شغلی و به‌ویژه محدودیت‌های موجود در بازار کار و تغییرات موجود در این زمینه با توجه به توانایی‌های متفاوت دانشجویان پذیرفته شده، در نظر گرفته شده است.

۳-۱-۳. توانایی‌های مختلف دانشگاه‌ها در زیرشاخه‌های مختلف رشته‌های مورد نظر و همچنین مزیت‌های بومی و تنوع کادر هیئت علمی آموزشی و پژوهشی، در نظر گرفته شده است.

---

۱-۳-۴. عدم امکان بازنگری مستمر و متمرکز در کشور مورد توجه بوده و عامل‌های متضمن «خود-تنظیمی» برنامه با پس‌خورد منفی در جهت اعمال عوامل لازم برای بازنگری در دروس و استاندارد آن‌ها، تأمین هیئت علمی در رشته‌های مورد نظر جامعه و بازار کار و نظایر آن در نظر گرفته شده است.

۱-۳-۵. تنوع علایق و همچنین ایجاد محمل مناسب برای ادامه تحصیل در رشته‌های «بین‌رشته‌ای» (interdisciplinary) با تأکید بر عدم لزوم تصویب برنامه‌های متعدّد در نظر گرفته شده است.

#### ۱-۴. تأکید بر اهمیت پژوهش

ضمن تأکید بر لزوم ارائه مناسب برنامه با استانداردهای مورد نظر؛

۱-۴-۱. استفاده بهینه از وقت استادان و عدم تشویق به ایجاد دروس تکراری در نظر گرفته شده است. امکان ارائه دروس متنوع و تخصصی با تأکید بر لزوم ایجاد زمان لازم برای استادان برای به‌روز ماندن و پرداختن به پژوهش در نظر گرفته شده است.

۱-۴-۲. تضمین تشکیل آسان و بدون مشکل کلاس‌ها و عدم تشویق به ارائه مکرر یا موازی کلاس‌ها در نظر گرفته شده است.

۱-۴-۳. تشکیل کلاس‌ها با تنوع دانشجویی (در حد امکان) برای آشنایی بیشتر دانشجویان با رشته‌های مجاور و مشابه و اغناء بیشتر کلاس‌ها و تمرکززدایی علمی در نظر گرفته شده است.

---

## فصل ۲

# تعاریف واژگان و ساختار برنامه

---

در این فصل ابتدا به بررسی پیامدهای اصول مطرح شده در فصل ۱ خواهیم پرداخت و سپس ساختار کلی برنامه را بر مبنای موارد مذکور ارائه خواهیم کرد.

## ۱-۲. برخی از پیامدهای اصول حاکم

برخی پیامدهای این اصول عبارتند از:

۱-۱-۲. چارچوب برنامه باید دارای یک ساختار کلی از پیش تعیین شده باشد که در آن فقط حداقل‌های لازم تثبیت شوند و تعیین دیگر جزئیات باید بر عهده مجری گذاشته شود.

۲-۱-۲. برنامه باید دارای یک ساختار بلوک-بلوک با روند سلسله مراتبی «کلی به جزئی» باشد، به این معنا که دروس بالاتر میان رشته‌های متعدد مشترک باشند و دروس خاص‌تر نیز به تدریج با نزول در سلسله مراتب مطرح شوند.

۳-۱-۲. هر بلوک از برنامه باید با اهداف مشخص تنظیم یابد و بر مبنای این اهداف سیاست‌گذاری و تکمیل شود (چه از لحاظ تعداد واحد و چه از لحاظ محتوای دروس).

۴-۱-۲. دروس اجباری در برنامه باید فقط در حد ضرورت و فقط برای تضمین حداقل‌های آموزشی در نظر گرفته شوند و دیگر دروس نیز باید در یک قالب انعطاف‌پذیر با اهداف مشخص ارائه شوند.

۵-۱-۲. برنامه باید شامل یک «هسته» مشخص باشد که تضمین‌کننده حداقل‌های لازم در هر رشته است.

۶-۱-۲. برنامه باید دارای یک بخش با حجم مناسبی مرتبط با دروس اختیاری/کهاد باشد.

## ۲-۲. تعاریف واژگان

اکنون به تعریف واژگانی می‌پردازیم که در این برنامه به کار رفته‌اند.

۱-۲-۲. برنامه

به برنامه ارائه شده در این مجموعه و جزئیات محتوا و مقررات مربوطه اشاره دارد، که در سطح وزارت علوم، تحقیقات و فناوری برای اجرا در کلیه دانشگاه‌ها مصوب می‌شود (این مفهوم با برنامه درسی که نهایتاً در هر یک از دانشگاه‌ها اجرا خواهد شد متفاوت است).

---

۲-۲-۲. مجموعه آموزشی

مجموعه‌ای از رشته‌های مختلف است که دارای جنبه‌های مشترک علمی-آموزشی هستند و اساساً در برنامه درسی آنها وجود دروس مشترک امکان‌پذیر است.

۲-۲-۳. ضوابط «در اختیار دانشگاه»

ضوابطی در برنامه درسی هستند که توسط مرجع ذی‌صلاح در دانشگاه تثبیت می‌شود و پس از آن، رعایت آنها در زیر مجموعه‌های مربوطه (نظیر دانشکده-گروه-دانشجو) الزامی است. اختیار تعیین این ضوابط می‌تواند به زیر مجموعه‌های مربوطه با رعایت سلسله مراتب تفویض شود، مگر عبارت «فقط در اختیار دانشگاه» به کار رفته باشد (مثال: معافیت دروس و...).

۲-۲-۴. ضوابط «در اختیار دانشکده»

مشابه ۲-۲-۳ است اما در باب «دانشکده» تعریف می‌شود.

۲-۲-۵. ضوابط «در اختیار گروه»

مشابه ۲-۲-۳ است اما در باب «گروه» تعریف می‌شود. چنانچه در دانشکده‌ای گروه وجود نداشته باشد، تصمیم‌گیری درباره اختیارات مربوطه به عهده دانشکده خواهد بود.

۲-۲-۶. ضوابط «در اختیار دانشجو»

ضوابطی در برنامه درسی هستند که اساساً در چارچوب سایر مقررات بدون محدودیت ویژه و در اختیار دانشجو هستند (هدایت استاد راهنما از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است).

۲-۲-۷. درس «الزامی»

درسی است که با سرفصل معین در برنامه مشخص شده و اخذ آن با رعایت سایر مقررات برنامه توسط دانشجو الزامی است.

۲-۲-۸. درس «انتخابی»

درسی است که اخذ آن با رعایت سایر مقررات برنامه از بین جدولی از دروس که چارچوب آن توسط برنامه مشخص شده است، الزامی است.

۲-۲-۹. درس «اختیاری»

درسی است که اخذ آن با رعایت سایر مقررات «در اختیار دانشجو» است.

---

۲-۲-۱۰. درس «پیش نیاز»

درسی است که اخذ و قبولی در آن قبل از درس دیگری الزامی باشد.

۲-۲-۱۱. درس «هم نیاز»

درسی است که اخذ آن همزمان با درسی دیگر یا قبل از آن صورت می پذیرد.

۲-۲-۱۲. درس «پایه»

درسی است که در برنامه به دلیل آماده نمودن دانشجو برای گذراندن دروس اصلی و تخصصی رشته و یا به علت افزایش اطلاعات و تقویت بنیه علمی و عملی او و همچنین درک بهتر سایر دروس ارائه می شود.

۲-۲-۱۳. «گروه»

کوچکترین واحد آموزشی است که برنامه را در یک رشته اجرا خواهد کرد. چنانچه در ساختار دانشگاه «گروه» موجود نباشد، کلیه وظایف و اختیارات به دانشکده منتقل می شود.

۲-۳. ساختار برنامه

|         |   |                   |
|---------|---|-------------------|
| ۶ واحد  | - | دروس عمومی        |
| ۹ واحد  | - | دروس تربیتی       |
| ۵۳ واحد | - | دروس اصلی و تخصصی |
| ۸ واحد  | - | دروس انتخابی      |

- اهداف هر یک از بخش های برنامه به شرح زیر است:

۲-۳-۱. دروس عمومی (جدول شماره ۱)

این دروس در چارچوب آئین نامه های مصوب وزارت علوم تحقیقات و فناوری تعیین می شوند.

۲-۳-۲. دروس تربیتی (جدول شماره های ۲)

دروس این مجموعه به ۹ واحد درسی تقسیم می شود که دانشجویان موظف به گذراندن آن می باشند.

۲-۳-۳. دروس اصلی و تخصصی (جدول شماره ۳)

دروس این مجموعه به ۵۳ واحد درسی تقسیم می شود که دانشجویان موظف به گذراندن آن می باشند.

---

۲-۳-۴. درس انتخابی (جدول شماره ۴)

درس این مجموعه به ۸ واحد درسی تقسیم می شود که دانشجویان موظف به گذراندن ۲ واحد آن میباشند.

## فصل ۳

برنامه مقطع کارشناسی

ناپیوسته

تربیت معلم مطالعات

اجتماعی

---

۳-۱. جدول ۱: دروس عمومی

| ردیف | نام درس        | واحد | ساعت |      |     |
|------|----------------|------|------|------|-----|
|      |                |      | نظری | عملی | جمع |
| ۱    | تاریخ اسلام    | ۲    | ۳۴   |      | ۳۴  |
| ۲    | تربیت بدنی (۲) | ۱    |      | ۳۴   | ۳۴  |
| ۳    | زبان خارجی     | ۳    | ۵۱   |      | ۵۱  |
| ۴    | متون اسلامی    | ۲    | ۳۴   |      | ۳۴  |
| جمع  |                | ۸    | ۱۱۹  | ۳۴   | ۱۵۳ |

تذکر: درس زبان در دو جلسه در هفته تدریس می گردد.

❖ درس تاریخ اسلام جزء دروس اصلی تخصصی دوره کاردانی ارائه شده است. بنابراین، در دروس عمومی این دوره منظور نشده است.

❖ پذیرفته شدگانی که دروس معارف اسلامی (۲)، بهداشت و محیط زیست و جمعیت و تنظیم خانواده را در دوره ی کاردانی نگذرانده اند، باید این دروس را علاوه بر جدول فوق بگذرانند.

۲-۳. جدول ۲: دروس تربیتی

| پیش نیاز با زمان ارائه درس | ساعت |      |      | واحد | نام درس                           | ردیف |
|----------------------------|------|------|------|------|-----------------------------------|------|
|                            | جمع  | عملی | نظری |      |                                   |      |
| -                          | ۵۱   | -    | ۵۱   | ۳    | اصول و فلسفه آموزش و پرورش        | ۱    |
| اصول و فلسفه آموزش و پرورش | ۳۴   | -    | ۳۴   | ۲    | مبانی برنامه ریزی درسی            | ۲    |
| -                          | ۳۴   | -    | ۳۴   | ۲    | سازمان و مدیریت آموزش و پرورش     | ۳    |
| -                          | ۵۱   | ۳۴   | ۱۷   | ۲    | روش تحقیق با تأکید بر علوم تربیتی | ۴    |
|                            | ۱۷۰  | ۳۴   | ۱۳۶  | ۹    | جمع                               |      |

۳-۳. جدول ۳: دروس اصلی و تخصصی

الف: حوزه جغرافیا:

| ردیف | نام درس                           | واحد | ساعت |      |     | پیش نیاز با زمان ارائه درس                   |
|------|-----------------------------------|------|------|------|-----|----------------------------------------------|
|      |                                   |      | نظری | عملی | جمع |                                              |
| ۱    | جغرافیای ناحیه ای ایران           | ۲    | ۳۲   |      | ۳۲  | مبنای جغرافیای طبیعی - مبنای جغرافیای انسانی |
| ۲    | زمین در فضا                       | ۲    | ۳۲   |      | ۳۲  | - -                                          |
| ۳    | فلسفه جغرافیا و جغرافیای کاربردی  | ۲    | ۳۲   |      | ۳۲  | - -                                          |
| ۴    | مبنای جغرافیای طبیعی              | ۳    | ۴۸   |      | ۴۸  | - -                                          |
| ۵    | مبنای جغرافیای انسانی             | ۲    | ۳۲   |      | ۳۲  | مبنای جغرافیای طبیعی - -                     |
| ۶    | مسائل و مشکلات جغرافیایی عصر ما   | ۲    | ۳۲   |      | ۳۲  | مبنای جغرافیای طبیعی - مبنای جغرافیای انسانی |
| ۷    | نقشه خوانی و کاربرد آن در جغرافیا | ۲    | ۱۶   | ۳۲   | ۴۸  | - -                                          |
| جمع  |                                   | ۱۵   | ۲۲۴  | ۳۲   | ۲۵۶ |                                              |

ب: حوزه تاریخ:

| ردیف | نام درس                                                 | واحد | ساعت |      |     | پیش نیاز با زمان ارائه درس                              |
|------|---------------------------------------------------------|------|------|------|-----|---------------------------------------------------------|
|      |                                                         |      | نظری | عملی | جمع |                                                         |
| ۱    | تاریخ تحولات ایران از حمله مغول تا تشکیل دولت صفوی      | ۲    | ۳۲   |      | ۳۲  | تاریخ تحولات ایران بعد از اسلام تا حمله مغول            |
| ۲    | تاریخ تحولات ایران از صفویه تا انقلاب اسلامی            | ۳    | ۴۸   |      | ۴۸  | تاریخ تحولات ایران از حمله مغول تا تشکیل دولت صفوی      |
| ۳    | تاریخ تحولات ایران بعد از اسلام تا حمله مغول            | ۲    | ۳۲   |      | ۳۲  | تاریخ تمدن و فرهنگ ایران باستان                         |
| ۴    | تاریخ تحولات عمده اروپا و جهان در قرون معاصر            | ۲    | ۳۲   |      | ۳۲  | تاریخ تحولات عمده اروپا و جهان در قرون وسطی و قرون جدید |
| ۵    | تاریخ تحولات عمده اروپا و جهان در قرون وسطی و قرون جدید | ۲    | ۳۲   |      | ۳۲  | تاریخ تمدن های جهان باستان                              |
| ۶    | تاریخ تمدن های جهان باستان                              | ۲    | ۳۲   |      | ۳۲  | - -                                                     |
| ۷    | تاریخ تمدن و فرهنگ ایران باستان                         | ۲    | ۳۲   |      | ۳۲  | - -                                                     |
| جمع  |                                                         | ۱۵   | ۲۴۰  |      | ۲۴۰ |                                                         |

❖ برای درس تاریخ تحولات عمده اروپا و جهان در قرون وسطی و قرون جدید از ساعت اضافی استفاده شود.

ج: حوزه علوم اجتماعی:

| ردیف | نام درس                      | واحد | ساعت |      |     | پیش نیاز با زمان ارائه درس |
|------|------------------------------|------|------|------|-----|----------------------------|
|      |                              |      | نظری | عملی | جمع |                            |
| ۱    | نظریه های جامعه شناسی        | ۲    | ۳۲   |      | ۳۲  | - -                        |
| ۲    | جامعه شناسی انحرافات اجتماعی | ۲    | ۳۲   |      | ۳۲  | - -                        |
| ۳    | روانشناسی اجتماعی            | ۲    | ۳۲   |      | ۳۲  | - -                        |
| ۴    | اصول علم سیاست               | ۲    | ۳۲   |      | ۳۲  | - -                        |
| ۵    | جامعه شناسی فرهنگ            | ۲    | ۳۲   |      | ۳۲  | - -                        |
| ۶    | جامعه شناسی ارتباط جمعی      | ۲    | ۳۲   |      | ۳۲  | - -                        |
| ۷    | جامعه شناسی خانواده          | ۲    | ۳۲   |      | ۳۲  | - -                        |
| جمع  |                              |      |      |      |     | ۲۲۴                        |

د: حوزه های مهارت های تدریس و پژوهش:

| ردیف | نام درس                                                                                   | واحد | ساعت |      |     | پیش نیاز با زمان ارائه درس |
|------|-------------------------------------------------------------------------------------------|------|------|------|-----|----------------------------|
|      |                                                                                           |      | نظری | عملی | جمع |                            |
| ۱    | آموزش مطالعات اجتماعی                                                                     | ۲    | ۳۲   |      | ۳۲  | - -                        |
| ۲    | تحلیل محتوای کتاب های درسی جغرافیا، تاریخ و علوم اجتماعی دوره ی راهنمایی و روش تدریس آنها | ۲    | ۱۶   | ۳۲   | ۴۸  | - -                        |
| ۳    | کاربرد نرم افزارهای رایانه ای در تدریس                                                    | ۲    | ۱۶   | ۳۲   | ۴۸  | - -                        |
| ۴    | مسائل یادگیری و آموزش                                                                     | ۳    | ۱۶   | ۳۲   | ۴۸  | - -                        |
| جمع  |                                                                                           |      |      |      |     | ۱۷۶                        |

❖ برای درس (( طراحی و مطالعه مسائل یادگیری و آموزش)) متناسب با نیاز از ساعت اضافی استفاده شود.

۴-۳. جدول ۴: دروس انتخابی

| ردیف | نام درس                                 | واحد | ساعت |      |     | پیش‌نیاز با زمان ارائه درس |
|------|-----------------------------------------|------|------|------|-----|----------------------------|
|      |                                         |      | نظری | عملی | جمع |                            |
| ۱    | جامعه‌شناسی تغییر و توسعه               | ۲    | ۳۲   |      | ۳۲  | نظریه‌های جامعه‌شناسی      |
| ۲    | تاریخ تحولات جهان اسلام در دوره عباسیان | ۲    | ۳۲   |      | ۳۲  | - -                        |
| ۳    | جغرافیای شهری                           | ۲    | ۳۲   |      | ۳۲  | مبنای جغرافیای انسانی      |
| ۴    | جغرافیای جمعیت (مبانی و ایران)          | ۲    | ۳۲   |      | ۳۲  | مبنای جغرافیای انسانی      |
| جمع  |                                         | ۸    | ۱۲۸  |      | ۱۲۸ |                            |

❖ از میان دروس انتخابی یک درس ۲ واحدی انتخاب می‌شود.

❖ با توجه به تعداد ۹ کتاب درسی در پایه‌های اول، دوم و سوم از ساعت اضافی به میزان ۶ ساعت در هفته استفاده خواهد شد.